

LENCSES ZSOLT

Aranymadár freskó tolla¹

In medias res... csapjunk a közepébe!

„Freskóterápia” – mit is jelenthet? Mi a szerepem benne, hogyan és miért találtuk ki, miként valósult meg és működik sikeresen a mai napig? Párhuzamok, ellentétek, kiegészítések, a profán és a szakrális párhuzama. A freskófestő, aki a fal függvényében él. Függ a technikától és természetesen a témától. Ezekre a gondolatokra próbálok most válaszolni, a megélt élet és a megfestett falfelületek függvényében.

Gyerekkorom vágya, álma mindig valahogy a fal körül mozgott, mindig érdekelt, hogyan lehet egy belső vagy külső teret színeképzéssel, falfestéssel megfogalmazni. Köszönetem és hála szüleimnek – akik már nem élnek –, hogy nagyon boldog, szép gyerekkorom lehetett Balassagyarmaton, szűkebb térségemben, Nógrád megyében, a Palócföldön. Soha nem éltem ezzel vissza. Édesapám szavai a mai napig visszacsengenek; „ne apád szájával lakjál jól”. Így már 14 évesen saját műtermem lehetett, amit a nyári és hétvégi keresetemből építettem fel: egy négyszer négy méteres fa bungit. Majd a gimnázium elvégzése mellett a munkavállalás természetes volt. A keresetemet lehetőség szerint az alkotótevékenységre költöttem. A Képzőművészeti Főiskolára felvételt nyertem, de nem kezdtem meg tanulmányaimat, mivel nem voltam hajlandó politikai gazdaságtant tanulni. Az ezt követő időszakban minden voltam, csak akasztott ember nem. Például rendelkező forgalmiszolgálattévő Ferencvárosban, matróz a Fókánál a Dunán, éjjeli kapuzó az IKV-nál, dekoratőr, takarító kisiparos, az A Galéria képügynöke és még sorolhatnám. Aztán 25 évet önszántamból külföldön töltöttem. Az első állomás a tanulmányok befejezése volt Párizsban a *Beaux-Arts-on*. Az emigrációban töltött évek nem voltak mentesek a nehézségektől, a nélkülözéstől, de azért mindig talpon tudtam maradni. Tanulmányaim finanszírozásához édesapám öröksége biztosította az alapot, aki sajnos korán elhunyt, még nem voltam húszéves. A párizsi évek hamar felemésztették ezt a kis tőkét, ezért igyekeztem a saját lábamra állni. Nappal a műteremben dolgoztam, éjszaka a párizsi Folies Bergère díszle-

¹ Kronauer Éva Lilla 2011. *Aranymadár freskó tolla* (Egy műemlék börtönkáporna nem mindennapi újjászületése). Gondolat Kiadói Kör.

KÉPZŐMŰVÉSZET

teit festettem, javítottam. A tanulás évei alatt számos más európai városba is eljutottam. Párizs mellett Madrid, Amszterdam, Szófia, Isztambul, Nürnberg és Düsseldorf művészeti képzéseibe hallgattam be. Volt úgy, hogy hónapokat töltöttem lakókocsiban, egyik városból a másikba jártam portrézni a híres tereken. Hamar világossá vált számomra, hogy a galériák igényeit kiszolgáló táblakép-festészet nem az én világom. Ezután következett 19 év Olaszországban, ahol az első lehetőségek után a freskófestészet kitörőhözhetetlenül az életem részévé vált, elindult a lavina.

Sokszor bele se merek gondolni, hogy ebbe az 57 évbe hogy fért bele ennyi minden! Több ezer négyzetméter falfestészet, oktatás, társadalmi vállalkások, Európa különböző pontjai, tizenkilenc templom és megszámlálhatatlan falfelület, rengeteg arc, emberi kapcsolatok. Párhuzamok, ellentétek, falfestészet, freskóterápia, profán és szakrális terek.

A jó Isten és az élet kegyeltjeként élvezhettem a klasszikus értelemben vett mecénaturát az olasz arisztokráciától a Vatikánig. A Magnani, Pizzolante, Borghese, Bentivoglio, Medici családok által biztosított háttér, a megrendelések tették lehetővé freskófestészeti tanulmányaimat. Az első falfestészeti megbízást Rómában kaptam. A Via della Corso egyik ékszerüzletét kellett megfestenem a megrendelő elvárásai szerint. Nagy kihívás volt, hiszen akkor először volt lehetőségem falon dolgozni. Sikertelenül meg kellett felelni az elvárásoknak, az üzlet elkészült és újabb és újabb szép munkák vártak rám. Olaszország múltjával, tapintható kultúrájával és egész kiszáradásával nagy hatással volt rám. A freskófestészet évezredes fonálának felvételéért azonban sokat kellett küzdeni. Hosszú évekig kísérleteztem anyagokkal, technikákkal, míg megtaláltam azt a rendszert, ami egy csodálatos művészeti hagyományhoz köt, ugyanakkor naprakészen lehetővé teszi a freskó kortárs lehetőségeinek megélését.

Rómában többek között a Művészek Éttermét (Re degli Amici, Via della Croce) bízták rám, ahol a régi szokás szerint a Via Marguttán dolgozó művészek egy-egy képért cserébe hetekig betérhettek egy tál spagettire. Az étterem oldalfalain az így gyarapított, ma már óriási értéket képviselő festményeket lehet látni, a mennyezeten és a tavernában az általam készített freskók keretezik be a teret. Az idők változnak, a régi tulajdonosok helyét átvették a fiatalabbak, de azért a régi szokásokból, hangulatokból még mindig megmaradt valami az Örök Városban. Amikor visszatérek az időszaki javításokat elvégezni, ma is szeretettel fogadnak és talán még egy tál spagetti is jut a festőnek.

A közösségi terek mellett a fent említett arisztokrácia – látva az elkészített munkáimat – bizalmat adott számomra. Számos villát, rezidenciát festhettem Rómától a Lago Maggioréig. A mecénatúra alapját mindig a személyes, mély baráti kapcsolatok biztosították. Magnani grófnak, Alessandro de Medicinek fogadott fia lettem. Visszatérve az apai intelemre: soha nem éltem vissza vele.

A római és észak-olaszországi évek után Calabriába kaptam meghívást. Itt szintén egy arisztokrata család felkérésére moziból kellett színházat csinálnunk. Magnani gróf bátorított, hogy mondjak igent a felkérésre, mert Calabria a festészet mellett megtanít az életre is. Így is volt. Calabria azóta is a szívem egyik csücske. Meg kellett harcolni érte, de a barát mellett itt családtagként tekintenek rám, olyan, mintha haza mennék. A színház munkálatait befejeztük, nagy öröömre a mai napig működik. A tervezett pár hónapos munkából évek lettek. Több villát, szállodát, családi rezidenciát festhettem meg. A Medici család a hegyek között lévő ősi családi székhelyének, Martirano Lombardo templomának festését is rám bízta.

A Vatikánba a jubileumi szentév során kaptam felkérést, az Istituto Maestre Pie Filippine, vagyis a Santa Lucia renden keresztül. A római rendház Vatikán Állam része. A rend konferenciatermét és színházát kellett festenem, mely helyszíne volt a szentév eseményeinek is. Később kápolnák, templom és az egész rendház festését is rám bízta. Furcsa és kitüntetett bizalom volt ez, egy szigorú szabályok szerint élő közösség számára alkothattam, részt vehettem mindennapjaikban, szolgálataikban, megfesthettem szentjeiket. Nagy tisztelettel gondolok rájuk. Meg kellett tanulni, és napi szinten az embernek saját bőrén érezni a mindenkori megmérettetést, a „nem téveszthetést”. A mindig nulláról kezdést, a megrendelő igényeit a legmagasabb művészi fokon teljesíteni úgy, hogy önmagam mércéjének is meg kell felelni. Tudomásul kellett venni a freskófestészet felelősségét és annak társadalomformáló erejét. A szakrális terek, a templomi munkák során átéreztem azt az igazán emberi lényegét, amit a hit jelent és a művészetnek szerényen, de határozottan hordozni kell. A jó Isten nagy ajándéka, hogy e munkák során – most már Szent – II. János Pál pápa személyes barátja lehettem. Kérésére édesanyja szülőfaluja kezesztény iskolájának freskóit festettem.

Ha belegondolok, nyilvánvaló, hogy a Magyarországhoz való kötődésem, a párbeszéd és a kapcsolattartás soha nem szakadt meg. Amikor elhagytam az országot, még senki nem merte volna gondolni, hogy rendszerváltás lesz. A rendszerváltás után első dolgom volt, hogy hazajöttem és kiváltottam a

KÉPZŐMŰVÉSZET

magyar állampolgárságot, visszautasítva a francia és az olasz papírokat. Maradok „pittore ungherese” (magyar festő) a mai napig is.

A kint töltött évek során számos alkalommal fogadtam vendégeket; segítettem kint munkát vállalni, tapasztalatot szerezeni, nyelvet tanulni azoknak a barátoknak, akik megkerestek. Balassagyarmati és környékbeli művészek, fiatal építészek számára igyekeztem lehetőséget teremteni alkotómunkára, kapcsolatépítésre és szakmai tapasztalatszerzésre. Csemniczky Zoltán és Párkányi Raab Péter szobrai a mai napig láthatók Lamezia Terme színházaiban.

A meghívás és a gyarmati kötelékek oda-vissza működtek. 2002-től kezdtek hazahívni és én igyekeztem megfelelni szülőhazám kérésének. A vándorhajó először csak ki-kikötögetett, majd újra megtalálta kikötőjét az Ipoly-medencében. Az első itthoni munka, amire nem mondhattam nemet, szülővárosom templomának, a balassagyarmati Szentháromság templomnak a megfestése volt. Ezután következtek más templomok is Magyarországon, és a felkérések egyre sűrűbben átszóltak az Ipoly túloldaláról is, egészen Liptóig, Árváig és a Zoboraljáig. A Felvidék fogalma, az anyaország hívása azt eredményezte, hogy a vándor kozmopolita festőből talán lokálpatrióta lett – pedig egyik sem szeretett volna lenni.

A templom és az iskola. Már a balassagyarmati templom munkálatainál megnyitottuk az ajtót a szakmát tanuló fiatalok előtt, hogy részt vegyenek ebben a nem mindennapi munkában. Szakrális térben dolgozni olyan élmény, ami a nevelés igazi célja, hiszen az ember részévé válik. Az iskolákkal, ipartestületekkel való együttműködés azóta is folyamatos, immár 15 éve.

A freskófestészet nem restaurálás. „Kultúrák, amelyek már csak megőrizni akarnak, elhalnak. Élő kultúrák örökké építenek” – írja Márai Sándor *Kassai őrvárat* című művében. Úgy érzem, nekünk is építenünk kell, ha nem akarunk elveszni, elszemélytelenedni. Az évek során, a mögöttem lévő tapasztalatokkal szeretném, ha lenne folytatás, ha tovább lehetne adni a stafétát. A freskónak van helye, igény is van rá, de nem könnyű feladat.

Az itthon megkezdett munkák és édesanyám hosszú betegsége áthelyezték életem súlypontját. A kalandos út visszavezetett a palóc földhöz. Az életem nagyobb részét most már Balassagyarmat és térsége, a Cserhát és Terény tölti ki. Számomra ez a palóc Provence és a toszkán dombvidék egyszerre. A reggeli és az esti fények megigéznek, és olyan energiával töltenek fel, amit másutt ily mértékben nem kaphattam. Hasonlóképp éreznek azok a kedves barátok Európa különböző helyeiről, akik vendégként érkeznek ide. Büszke vagyok arra – a nagy történelmi Nógrád-Hont vármegye történelmébe visszatekintve –, hogy olyan emberek nyomdokain léphetek, aki-

ket számtalanszor illusztrálhattam is: Szeder Fábián, Ipolyi Arnold, Szentgyörgyi Albert, Esterházy János, Csontváry Kosztka Tivadar, Horváth Endre, Szabó Lőrinc, csak egy párat kiemelve a hozzám közel állókból.

A Felvidék és szülőföldem fogalma felértékelődött és rájöttem, hogy nekem itt kell igazán magyarnak lenni. Hisz a 25 év vándorlás (tanulmányút) életem része. Igyekeztem az ott szerzett tapasztalatokat, lehetőségeket hazahozni és szülőhazám felé megnyitni, kamatoztatni. Többek között szakmai vállalkozói, civil egyesületi, alapítványi formában: Arttéma Egyesület, Főnix-Múzsart Kft., Polgárok Balassagyarmatért és a Palócságért Alapítvány, Palóc Szövetség.

Az Arttéma Művészet Határok Nélkül Egyesület már több mint húsz éve működik komoly eredményekkel. Olaszországi zeneművész barátaim bátorítottak annak idején, hogy kezdjünk el civil együttműködésben gondolkodni. Az általuk működtetett AMA Calabria Egyesület testvér szervezetünk. Közös művészeti programjaink a zenét és a képzőművészetet, valamint Calabria és Nógrád megye értékeit igyekeznek felmutatni a művészetek segítségével.

A Polgárok Balassagyarmatért és a Palócságért Alapítvány számára és a Palóc Szövetség megalapításával legsürgetőbb feladatunk, szent ügyünk, hogy a palóc etnikumot feltegyük Európa térképére. Festőemberként, freskófestőként, munkáimon keresztül diplomáciai küldetést is felvállalok, nem a műterem magányában élek. Igyekszem összekötni azokat a szálatokat, amelyeket magammal hordozok, legyen szó testvérkapcsolatokról, iskolák közötti együttműködésről, társadalmi reintegrációról, vidékfejlesztésről vagy bármilyen jó ügyről. Teszem, amíg bírom, szeretettel, hittel és alázattal. Csak így lehet, ezt az alkotómunka megtanította nekem.

„Freskóterápia” – eljutottunk oda, hogy ezt az utópisztikus gondolatot három börtön együttműködésével, a fogvatartottak társadalomba való visszaillesztésén keresztül megvalósíthattuk. A börtön a maga zártságával és befelé fordulásával, a szabályozott és ellenőrzött életével még inkább rávilágított az építés, az alkotómunka és a falfestészet emberpróbáló és lélekformáló hatására. A sokéves program során, több száz elítélttel dolgoztam együtt. A börtönkáporna egy a kommunizmus által lezárt, raktárrá leminősített, omladozó, sötét tér volt. Közös munkával megnyitottuk az elzárt teret. A fogvatartottak szakmai képzésekkel és a kápolnában folyó szakmai gyakorlattal vettek részt a felújításban napi rendszerességgel. A felújítási munkák mellett szerepet kapott a művészet és a hitélet is. A börtönben élők rajzpályázaton vettek részt, ezek az alkotások adták a kiindulást a témák megfogalmazásához. Nyolc ablakot festettünk meg, a meg-

bocsájtás, a gonosz legyőzése, a gyógyítás, az irgalom és a kegyelem által nyert új élet reményének témavilágában. Az omladozó falakból újjászülött a börtön tetején lévő kápolna, a sötétségből fény lett.

A freskóterápia a börtönökben folyó programok mellett freskópedagógiaként számos iskolában teremtett lehetőséget fiatalok számára, hogy részt vegyenek freskófestészeti munkákban, közösségi terek újraalkotásában, építésében. A terápiát jó értelemben önmagunk épülésére is használhatjuk. A freskófestő kihalóban lévő, érdekes fajta, de szükség van rá. Megpróbálom a társadalom felé munkáimon keresztül bebizonyítani mindezt.

Régi gondolatom, sokszor megismétlem: míg egy táblakép vagy felkerül a falra vagy nem, vagy bemegyünk és megtekintjük a kiállított helyen vagy nem, addig a freskófelületet egy közösségi térben nem tudjuk kikerülni, akarva akaratlanul hat ránk. Elraktározódik valahol, hátul a cortexben és bizonyos szinaptikus késésekkel a felszínre kerül. Nem tudjuk biztosan, mi az, de hat ránk. Itt van a freskófestő óriási felelőssége. Itt kell keresni a társadalomformáló erőt.

Dávid Zsuzsanna festőművész, művésztanár a diplomáját Lotz Károly festőművész és Scholtz Róbert festőmester kapcsolatából írta a szakma és a művészet párhuzamában, a freskófestészetről és annak szerepéről a vizuális kultúrában. Nem egyszerű elfogadtatni ezt a gondolatot, hiszen a mai kortárs világ nem erről szól, nem a maradandó értékek teremtéséről – mondja ezt az a Képzőművészeti Egyetem, amelynek sgraffitóját Scholtz, freskóit Lotz festette.

Igaz, a freskófestészetnek is kortársnak kell lennie, át kell alakulnia és szólnia kell a közösségi terek falain, homlokzatain újra a 21. század új nemzedékeinek. Figyelmeztetni kell a pénz istene által irányított értéktelenné váló világot a freskófestészet korszerű eszközeivel is. Mindezt úgy, hogy előtérbe kell újra tenni a természetes anyagok használatát: antikmész, égetett kvarchomok, márványpor, természetes pigmentek. A vakolat szellőzésének visszaállítása kerüljön előtérbe. A freskó nem akar manipulálni, hanem lelket ad egy adott térnek, ünneplőbe öltözteti az életünk eseményeit szegélyező falakat. Tartalmat ad, érzéseket és gondolatokat.

Elragad a hév, bár nem lenne szabad. Vissza kell térni a szeretethez és az alázathoz. Egy festő, aki sokat beszél, gyanús. Beszéljen helyette a festészet!

Boldog embernek kell lennem, hogy még állványon lehetek, szülőházamban szolgálhatok.

28 év freskófestészet után most mertem megengedni magamnak azt az áttetsző lazúrhatást, ami már a színezett friss vakolattal a festés következtében áttetszővé, lebegővé válik. Az antik technika modern alkalmazásával

maradandó is. Nem veszi el a színét, nem öregszik, hanem érik, patinássá válik. A mész páncélosodásának változtatásával, időeltolással lehetővé válik a modern kortárs hatás elérése is.

Munkáimmal találkozhatnak „valahol Európában”, Felvidéken és most már idehaza is.²

A művész munka közben

² Jelentősebb munkái: Capo Suvero Conference Hotel, Lamezia Terme, Olaszország; Városháza, díszterem, Balassagyarmat, Magyarország; Ipolyvecei templom, Magyarország; Magyar Külkereskedelmi Bank, Balassagyarmat, Magyarország; Gösser Söröző és Étterem, Balassagyarmat, Magyarország; Szandai és szandaváraljai templomok, Magyarország; Ipolykeszi templom, Szlovákia; Szikszói Szentháromság templom, Magyarország; Pataki Szentháromság templom, Magyarország; Hatvani Szent Adalbert templom, Magyarország; Órhalmi Szent István templom, Magyarország.